

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Т. в. о. декана юридичного
факультету
Надія МОСКВАЦЬОК

ЗАТВЕРДЖУЮ:

В. о. проректора з науково-
педагогічної роботи
Виктор ОСТРОВЕРХОВ

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни “Ораторське мистецтво”
ступінь вищої освіти – бакалавр
галузь знань – 08 Право
(шифр та назва)

спеціальність – 081 Право
(шифр та назва)

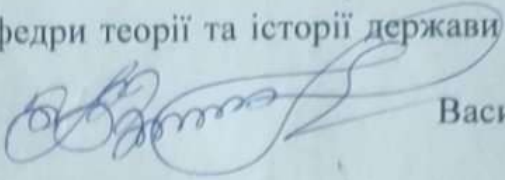
кафедра теорії та історії держави і права

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практичні (год.)	ІРС (год.)	Тренінг, КПЗ	Самост. робота студ. (год.)	Разом (год.)	Залік (сем.)	Екзамен (сем.)
денна	2	4	28	28	3	8	83	150	4	

Тернопіль – ЗУНУ
2023

Робочу програму склав доцент кафедри теорії та історії держави і права, к. і. н.

доцент

Василь УХАЧ

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри теорії та історії держави і права, протокол № 1 від 30.08.2023 р.

Завідувач кафедри, д.ю.н., доц.

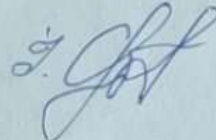

Наталія ЧУДИК

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності Право, протокол №1 від 30.08.2023 р.

Голова групи забезпечення

спеціальності, д.ю.н., проф.

Ірина ЛУКАСЕВИЧ-КРУТНИК

Гарант ОП

Наталія ЧУДИК

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ (ВИБІРКОВОЇ) НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Ораторське мистецтво»

1. Опис дисципліни «Ораторське мистецтво»

Дисципліна «Ораторське мистецтво»	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 5	галузь знань - 08 Право	Статус дисципліни (вибіркова) Мова навчання українська
Кількість залікових модулів – 3	спеціальність – 081 Право	Рік підготовки: <i>Денна – 2</i> Семестр: <i>Денна – 4</i>
Кількість змістових модулів – 2	Ступінь вищої освіти – бакалавр	Лекції: <i>Денна – 28</i> Практичні заняття: <i>Денна – 28</i>
Загальна кількість годин – 150		Самостійна робота: <i>Денна – 83</i> Індивідуальна робота : <i>Денна – 3</i>
Тижневих годин – 8, з них аудиторних – 4		Вид підсумкового контролю – залік (ДФН) – 4 семестр

2. Мета і завдання вивчення дисципліни «Ораторське мистецтво»

2.1. Мета вивчення дисципліни.

Ораторське мистецтво правника є однією із основних дисциплін в системі підготовки правознавців у вищих навчальних закладах. *Ораторське мистецтво правника* – це ораторські виступи учасників судочинства в процесі розгляду кримінальних, цивільних чи адміністративних справ. Сучасний суд – це складна процедура, в якому чітко розподілено ролі: прокурор, адвокат, свідки і т.д. Кожне слово тут має бути вагомим і точним, особливо в суді першої інстанції, важливою складовою якого є дебати. Успіх справи, торжество справедливості не можливі без відповідної фахової підготовки професійного учасника судового процесу.

Отже, відповідно до своєї професії, юрист покликаний здійснювати (відстоювати) законність. Повинен і навіть зобов'язаний вербально, тобто словесно, довести правоту своєї позиції.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

- засвоїти загальні поняття про красномовство та його жанри;
- зміст риторики як науки і навчальної дисципліни, усвідомити й запам'ятати систему понять, оволодіти риторичною термінологією;
- знати основні аспекти розвитку судової риторики в епоху античності, середньовіччя, відродження та нового часу;
 - засвоїти шляхи та особливості розвитку судового красномовства в Україні;
 - оволодіти знаннями з основоположних розділів класичної риторики;
 - знати предмет, закони будови, види судових промов, особливості судового мовлення;
 - комунікативні аспекти судових дебатів;
 - оволодіти мистецтвом доведення в судовому процесі;
 - отримати навички полеміки в судовому слідстві;
 - зміст і побудову обвинувальної промови;
 - зміст і побудову захисної промови;
 - культуру судової промови та етику судового ратора.

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування яких забезпечує вивчення дисципліни.

- розуміння та сприйняття етичних норм поведінки відносно інших людей;
- креативність, здатність до системного мислення;
- наполегливість у досягненні мети, уміння постійно і системно працювати над собою та отриманою інформацією;
- здатність мислити логічно, критично, креативно, науково аналізувати соціально значимі проблеми і процеси юридичної сфери;
- володіти системою категорій і методів, необхідних для вирішення типових завдань у різних галузях професійної юридичної діяльності;
- дотримуватися принципів етики юриста;
- здатність до письмової й усної комунікації рідною мовою;
- знання законодавства України в різних сферах діяльності;
- здатність використовувати теоретичні знання й практичні навички для застосування їх у сфері права;
- здатність використовувати знання, уміння й навички в галузі права для теоретичного освоєння загально-професійних дисциплін і вирішення практичних завдань.

2.4. Студенти повинні знати:

- історичні витоки риторики, риторичні традиції античності, середньовіччя, відродження, нового часу, головні напрями неориторики;
- становлення, особливості та традиції української школи красномовства на різних етапах історичного розвитку;
 - сутність основоположних розділів класичної риторики;
 - специфіку, різновиди і жанри публічного мовлення;
 - особливості судового (юридичного) красномовства, праці видатних ораторів;
 - процес підготовки (збирання, аналіз та систематизацію матеріалів), предмет, види, засади і функції судової промови;
 - особливості спілкування із судовою аудиторією;
 - зміст та побудову промов державного обвинувача і захисника;

- сучасний етикет, стратегію, тактику і концепцію публічного виступу.

Студенти повинні *уміти*:

- 1) налізувати та оцінювати усні виступи (знати критерії оцінки усної промови);
- 2) складати план виступу;
- 3) складати тези виступу;
- 4) виступати публічно.

Студенти повинні *набути*:

а) *мисленнєві уміння* (креативні, логічні якості мислення)^

- вільно, точно, зрозуміло та обґрунтовано виражати розмовною і професійною мовою правову теорію і практику;
- вести бесіди на правові та інші теми, набір яких становить коло загальної і професійної компетентності культурної людини – сучасного фахівця;
- ефективно брати участь у судових дебатах, ясно і лаконічно в літературній формі висловлювати власні думки у чітко регламентованому виступі;
- брати участь у дискусіях і спорах з дотриманням логічних законів і етико-психологічних правил; послідовно і доказово обстоювати свої погляди, якщо вони спрямовані на конструктивне вирішення питання;

б) *мовленнєві уміння* (техніку та якість мовлення, мовленнєва виразність):

- вільно висловлювати у письмовій формі свої думки, переконання та оцінки, співвідносити стиль і форму тексту з його жанром і прийнятими у суспільстві правилами;
- вникати у задум і зміст чужої письмової та усної промови, розрізняти зовнішню форму слів і словосполучень та їх сенс, значення, глибинні цілі, тобто ефективно читати і слухати, давати загальнотеоретичну і професійно-понятійну оцінку прочитаного або прослуханого тексту;
- володіти розвиненою лінгвістичною культурою, мовним етикетом, естетичним сприйняттям слова, мовною інтуїцією (відчуттям мови);

в) *комунікативні уміння* (інтерактивні, емоційно-експресивні, комунікативні):

- переконувати інших вивіреною словом, досконалою риторикою, точною логікою, грамотністю думок;
- слухати і чути співбесідника, формулювати питання різних типів у гідній формі, подавати доречні репліки, коректно вступати в розмову, доповнювати тему бесіди або аргументовано заперечувати по суті предмету обговорення;
- виступати з науковими повідомленнями і доповідями, яскравою та переконливою публічною промовою на доступну тему і в різних жанрах з добре вивченого предмета і при цьому вміти коректувати її форму і тактику відповідно до інтересів та настрою аудиторії.

3. Програма навчальної дисципліни «Ораторське мистецтво»

Змістовий модуль 1. Науково-методологічні засади курсу. Етапи розвитку світового та вітчизняного красномовства. Теорія риторики. Ділове красномовство правника та техніка переговорів. Темати 1-6

Тема 1. Ораторське мистецтво як навчальна дисципліна: науково-методологічні засади курсу. Становлення та генеза світового та українського красномовства.

Визначення риторики як ораторського мистецтва (красномовства). Предмет, мета, завдання та система навчального курсу. Вимоги до знань та умінь. Види (жанри) ораторського мистецтва (класифікація П. Сопера (два види красномовства: інформаційне та агітаційне; п'ять видів красномовства: юридичне (судове); академічне; політичне; церковне; суспільно-побутове).

Зародження ораторського мистецтва. Методологія курсу. Історіографія курсу. Періодизація розвитку судової риторики. Місце судового ораторського мистецтва у підготовці майбутнього фахівця.

Давньогрецька риторика. Виникнення та розвиток риторики в епоху раннього та пізнього еллінізму. Демократичні засади як необхідна умова виникнення та розвитку ораторського мистецтва (у тому числі судового). Внесок в розвиток давньогрецької риторики Сократа, Платона, Арістотеля, Горгія, Лісія, Коракса, Демосфена, Ісократа, Перікла, Діонісія Галікарнаського, Деметрія.

Специфіка трансформації давньогрецької культури в давньоримську. Традиції та досягнення давньогрецької риторики на тлі давньоримської культури. Роль Цицерона в становленні та розвитку давньоримського ораторського мистецтва.

Специфіка трансформації давньогрецької та давньоримської культури в європейську культуру Середніх віків. Виникнення церковного красномовства (гомілетики). Занепад судового красномовства і розвиток церковного. Розвиток риторики після прийняття християнства. Особливості розвитку риторики періоду Відродження, Нового часу. Неориторика: лінгвофілософські концепції і теорії ідеомовного рівня.

Риторика на території східних слов'ян. Іоан Златоуст, Єфрем Сірін, Іларіон, Кирило Туровський, Володимир Мономах. Києво-Могилянська академія.

Розвиток правничих засад та традицій судового ораторського мистецтва. Судова реформа 1864 р. Судове красномовство в Україні в XIX ст. Судові захисні промови. (П. Андрієвського, П. Олександрова, К. Арсенєва, М. Кабачевського, В. Спасовича, М. Холеви, А. Коні, Ф. Плевако, Т. Грановського).

Остання риторична хвиля в 20-их роках XX ст. Відкриття Інституту Живого Слова. Специфіка ораторського мистецтва в 30-40-х та 50-60-х роках XX ст. Судова риторика 80-х та 90-х років XX ст. Відродження та перспективи суду присяжних в Україні. Причини занепаду риторики в XIX ст. та її відродження в XX ст. Відродження судового ораторського мистецтва в Україні. Перспективи розвитку правосуддя в Україні та судового ораторського мистецтва.

Література: 6, 7, 8, 9, 10, 11, 16, 17, 18, 19, 27, 28, 29, 30, 31, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 51, 52, 53, 54, 65.

Тема 2-3. Теоретичні основи риторики.

Риторичний канон. Риторична формула: закони управління мислиннєво-мовленнєвою діяльністю. Сутність і зміст риторичних законів як системи.

Основні етапи підготовки виступу юриста.

Композиція (архітектоніка) промови. Інвенція. Типи підготовки до промови. Концептуальний закон. Стратегічний закон. Тактичний закон. Завдання та надзавдання.

Диспозиція. Архітектоніка промови: вступ, нарація (виклад), розробка (аргументація), заключна частина) виступу.

Оратор як організатор та керівник процесом мисленнєво-мовленнєвої діяльності аудиторії

Закон моделювання аудиторії. Характеристика та ознаки аудиторії. Активізація мисленнєвої та почуттєво-емоційної діяльності аудиторії.

Стратегія оратора, її структура. Тактика оратора: принципи. Способи, прийоми.

Елокуція. Способи мовленнєвого впливу: прямі і непрямі. Мовленнєвий закон. Техніка мовлення. Поради ораторам. Робота над готовим текстом. Репетиція промови. Співвідношення виступу та імпровізації.

Меморія: загальна характеристика.

Акція. Контакт між оратором і аудиторією. Ораторський шок. Стреси й стресори оратора. Закон ефективної комунікації. Невербальна комунікація.

Література: 1,2,3,8,9,10,11,18,19,20,21,28,29,38,39,40,41,42,43,44,45, 56, 58, 59, 60.

Тема 4. Дебати: теоретичні основи, функціональні ролі в дебатах. Управління очікуваними результатами дебатів.

Визначення дебатів. Принципи дебатів. Ключові ознаки дебатів. Невіддільні складники дебатів. Визначення конфлікту в дебатах. Класифікація конфліктів. Етапи розвитку конфлікту. Ескалація. Різні форми інтервенції в конфлікт. Конфлікт у сучасному українському суспільстві. Дебати як форма роботи у соціальних конфліктах.

Формування культури дебатів в Україні та світі: досвід, виклики та перспективи. Застосування навичок дебатів та функції дебатів.

Відмінність дебатів від суперечки: фокус, мета, відкритість і готовність до змін.

Суть, зміст, структура судових дебатів. Характеристика судової аудиторії. Характеристика груп учасників процесу. Етапи підготовки оратора до виступів у судових дебатах: досудовий; під час судового слідства; кінцевий (завершальний).

Дійові особи в дебатах. Про функціональні ролі у дебатах. Роль організатора.

Роль аналітика. Роль фасилітатора. Роль мультиплікатора.

Відновлення стосунків. Як виникає потреба в дебатах? У кого виникає потреба в дебатах? Потреби дебатах як процесу.

Результати дебатів. Види результатів залежно від рівня дебатів. Результати та очікування.

Література: 3,4,6,7,8,9,14,15,16,17,24,26,27,29,30, 45,46, 56, 58, 59, 60

Тема 5-6. Ділове красномовство юриста. Техніка переговорного процесу.

Загальна характеристика переговорного процесу Ділове красномовство юриста.

Сутність переговорів та їх функції. Загальний огляд етапів переговорного процесу.

Підготовка до початку переговорів. Ведення самих переговорів. Види і принципи ділового красномовства юриста. Виступи на правову тематику. Ділові переговори і нарада. Моменти, які необхідно враховувати на початку ділового спілкування та стадії передавання інформації.

Десять найважливіших рис ведення ділової бесіди: комунікативні; особистісні.

Принципи промови юриста: основні (загальні); спеціальні (особливі). Особливості мови права. Стилї юридичної мови. Засоби різних функціональних стилів мови права.

Психологічні складові спілкування на переговорах. Формування емоційного враження та його основні компоненти. Зовнішність, одяг, постава та емоційний стан. Поведінка людини на переговорах. Шість правил формування атракції Д. Карнегі.

Техніка ведення переговорів. Позиційна стратегія ведення переговорів. Принципові переговори або переговори без поразки. Комбінація переговорних стратегій та «парадокс співробітництва». Посередництво на переговорах.

Основні методи переговорного процесу. Тактичні прийоми та маніпуляції при веденні переговорів. Коректні тактики. Маніпулятивні тактики. Рекомендації щодо переговорів.

Особливості ведення переговорів. Ведення переговорів з важкими людьми «Як перебороти «Ні»?». Методи переговорів із сильнішим партнером. Особливості переговорів із чиновниками. Національні особливості переговорів.

Література: 3,4,6,7,8,9,14,15,16,17,24,26,27,29,30,39,40,41, 45,46, 56, 58, 59, 60.

Змістовий модуль 2. Судове красномовство правника. Теми 7-14.

Тема 7-8. Судова промова – серцевина судових дебатів: практичні аспекти. Судові дебати: підготовка, техніка, культура та етика судових дебатів.

Законодавчі та правові засади здійснення промов у суді. Судовий процес. Види судових промов. Засади і функції судової промови. Вимоги до підготовки судової промови. Етапи та структура підготовки. Збирання матеріалів та аналіз. Систематизація матеріалів. Вимоги до систематизації матеріалів (основні критерії). Синтез інформації (матеріалів). Подача матеріалів – засіб максимально об'єктивного відображення картини злочину. Письмова підготовка промови. Тези промови. Вимоги до складання тез. Аргументація та міркування. Визначення ключових моментів промови. Спілкування із судовою аудиторією. Словесна (вербальна) наочність.

Мовна комунікація у формі запитань-відповідей. Класифікація запитань. Види відповідей. Запитання-відповіді у процесі судочинства. Цитати, чужа мова – засоби документування.

Відмінність судового мовлення від інших видів публічного мовлення.

Суть, зміст, структура судових дебатів. Характеристика судової аудиторії. Характеристика груп учасників процесу.

Етапи підготовки оратора до виступів у судових дебатах: досудовий; під час судового слідства; кінцевий (завершальний).

Досудовий етап: всебічне вивчення оратором матеріалів справи; відбір «надійних фактів», пошук суперечностей у фактах; поглиблене вивчення чинного законодавства, юридичної літератури, юридичної практики, проведення консультацій; визначення оратором стратегії і тактики обвинувачення або захисту; продумування структури промови, формування докладного плану, написання тез або повного тексту промови.

Під час судового слідства: дослідження доказів, зібраних на попередньому слідстві; фіксація та уточнення показань свідків, потерпілих, підсудного, уточнення тверджень та внесення коректив. Кінцевий (завершальний): продумування змісту і структури промови з врахуванням результатів судового слідства; формулювання основних тверджень і висновків.

Техніка судових дебатів. Культура й етика судових дебатів. «Судовий процес – це словесне змагання захисту й обвинувачення» (П. Пороховщикова). Особливості полеміки. Суть та функції судових дебатів. Вимоги до змісту і структури судових дебатів. Загальні правила ведення полеміки. «Кодекс полеміста» (за В. Дорошевським). Етичні основи судового розгляду.

Література: 3,4,6,7,8,9,14,15,16,17,24,26,27,29,30,39,40,41,45,46,56, 58, 59, 60.

Тема 9. Доказ (доведення) у публічному виступі. Мистецтво доведення у змагальному судовому процесі.

Головні формально-логічні закони мислення та публічного виступу.

Поняття, структура та основні види доказу (доведення) в публічному виступі.

Правила і помилки у висуненні тези, аргументації та демонстрації.

Спростування.

Доведення як ключовий фактор у судовій практиці. Мета, елементи предмету доведення в суді. Класифікація доказів: особисті й речові, обвинувальні й виправдовувальні, первинні і похідні, прямі та непрямі. Достовірність доказів. Проблема раціонального й переконливого розподілу доказів у промові. Питання вдалого розподілу доказів («ораторське поширення» як «душа переконання»).

Логічні основи переконливості судового мовлення. Формально-логічні (закон тотожності, закон суперечності, закон виключеного третього і закон достатньої підстави) та закони діалектичної логіки. Логічні аргументи. Правила тези при будові логічного доказу. Помилки в доказуванні.

Психолого-риторичні аспекти переконання. Правила мовлення на суді за П. Сергєїчем.

Література: 3,4,5,6,7,9,10,11,19,20,21,22,23,24,34,35,36,46,47,48,49, 58, 59, 65, 66, 67.

Тема 10. Полеміка в діяльності юриста. Роль та значення полеміки в судовому слідстві

Полеміка як форма ораторського мистецтва: сутність, принципи, прийоми.

Види полемічних «хитрощів» у полеміці, шляхи їх нейтралізації.

Характеристика запитань і відповідей у полеміці. Особливості використання форми «запитання-відповідь» у юридичній практиці.

Змагальність судових дебатів. Полемічний початок судового допиту. Основні принципи судового розгляду – безпосередність, усність і безперервність. Види судового допиту (основний, повторний, додатковий). Методи проведення допиту (прямий, перехресний, шаховий).

Допит обвинуваченого процесуальні гарантії обвинуваченого. Тактика судового допиту.

Допит свідків і потерпілих. Послідовність допиту свідків умови. Що впливають на якість показань свідків і тактика їх допиту в судовому засіданні.

Допит експерта. Особливості допиту експерта в суді (в порівнянні з допитом на попередньому слідстві).

Література: 3,4,5,6,7,9,10,11,19,20,21,22,23,24,34,35,36,46,47,48,49, 58, 59, 65, 66, 67.

Тема 11-12. Обвинувальна промова прокурора: підготовка, композиція.

Зміст та побудова обвинувальної промови. Обвинувальна промова та її структура Основні критерії вимог до промови прокурора. Взірєць плану (тези) промови прокурора. Структура плану. Вступна частина промови. Вимоги до вступної частини промови прокурора. Фабула справи (виклад фактичних обставин злочину). Аналіз та оцінка зібраних у справі доказів. Обґрунтування кваліфікації злочину та характеристика особи підсудного. Обґрунтування пропозиції про міру

покарання, цивільний позов. Аналіз причин та умов, що сприяли вчиненню злочину. Заключна частина промови прокурора. Репліка прокурора. Зміст і правила проголошення репліки.

Література: 1,2,3,5,7,8,9,10,11,12,18,19,24,24,26,29,30,31,32,36,37,38,43,44,45,51, 59, 60, 61, 62, 66, 67.

Тема 13-14. Захисна промова адвоката: етапи підготовки, структура виступу.

Визначення захисної промови. Зміст захисної промови. Вступна частина промови захисника. Виявлення фактичних обставин справи. Обґрунтування кваліфікація злочину. Характеристика особи підсудного з урахуванням реальних умов скоєння злочину (порушення законності), вияву злочину та поведінка правопорушника під час затримання та слідчого процесу (врахування інших факторів). Аналіз цивільного позову та міри покарання. Заключна частина захисної промови та вимоги до неї. Репліка адвоката, чи може захисник відмовитись від проголошення репліки, якщо прокурор скористався нею. Роль, значення, місце захисної промови у підготовці та здійсненні судового процесу.

Література: 1,2,3,7,8,9,10,14,15,16,24,26,27,29,33,34,35,39,40,45,46,51, 58, 59, 64, 65, 66, 6.

4. Структура залікового кредиту з дисципліни

«Ораторське мистецтво»

(денна форма навчання)

	Кількість годин				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота	Контрольні заходи
Змістовий модуль 1. Науково-методологічні засади курсу. Етапи розвитку світового та вітчизняного красномовства. Теорія риторики. Ділове красномовство правника та техніка переговорів. Теми 1-6					
<i>Тема 1.</i> Ораторське мистецтво як навчальна дисципліна: науково-методологічні засади курсу. Становлення та генеза світового та українського красномовства.	2	2	11		Поточне опитування, тестування, ситуаційні задачі
<i>Тема 2-3.</i> Закони класичної риторики (Риторичний канон).	4	4	10	1	Поточне опитування, тестування
<i>Тема 4.</i> Дебати: теоретичні основи, функціональні ролі в дебатах. Управління очікуваними результатами дебатів.	2	2	10		Поточне опитування, тестування, ситуаційні задачі
<i>Тема 5-6.</i> Ділове красномовство юриста. Техніка переговорного процесу.	4	4	10		Поточне опитування, тестування. Змістовий модуль 1
Змістовий модуль 2. Судове красномовство правника. Теми 7-14.					
<i>Тема 7-8.</i> Судова промова – серцевина судових дебатів: практичні аспекти. Судові дебати: підготовка, техніка, культура та етика судових дебатів.	4	4	10		Поточне опитування, тестування, ситуаційні задачі
<i>Тема 9.</i> Доказ (доведення) у публічному виступі. Мистецтво доведення у змагальному судовому процесі.	2	2	8		Поточне опитування, тестування
<i>Тема 10.</i> Полеміка в діяльності юриста. Роль та значення полеміки в судовому слідстві.	2	2	8		Поточне опитування, тестування
<i>Тема 11-12.</i> Обвинувальна промова прокурора: підготовка, композиція	4	4	8	1	Тестування, ситуаційні задачі
<i>Тема 13-14.</i> Захисна промова адвоката: етапи підготовки, структура виступу.	4	4	8	1	Змістовий модуль 2
Разом	28	28	83	3	

5. Тематика практичних занять з курсу «Ораторське мистецтво»

Змістовий модуль 1. Науково-методологічні засади курсу. Етапи розвитку світового та вітчизняного красномовства. Теорія риторики. Ділове красномовство правника та техніка переговорів. Теми 1-6

Практичне заняття № 1

Тема: Ораторське мистецтво як навчальна дисципліна: науково-методологічні засади курсу. Становлення та генеза світового та українського красномовства.....2 год.

Мета: розкрити науково-методологічні засади курсу; проаналізувати характерні риси розвитку мистецтва судоговоріння на різних етапах історичного розвитку. Висвітлити особливості вітчизняного красномовства.

Питання для обговорення:

1. Риторика як наука і навчальна дисципліна. Предмет мета та завдання судової риторики. Основні поняття та розділи класичної риторики.
2. Особливості виникнення та розвитку риторики у Давній Греції. Ісократ, Лісій, Горгій, Сократ, Платон. Внесок Аристотеля.
3. Риторика у Стародавньому Римі. Ораторство Цицерона. М. Квінтіліан.
4. Риторика в епоху Середньовіччя, Відродження та Нового часу:
 - 4.1. специфіка трансформації давньогрецької та давньоримської культури в європейську культуру Середніх віків;
 - 4.2. становлення християнської гомілетики;
 - 4.3. особливості розвитку красномовства в епоху Відродження та Нового часу.
5. Виникнення та характерні риси вітчизняної риторики (IX - кінець XVII ст.):
 - 5.1. словесна культура Київської Русі;
 - 5.2. риторика в Києво-Могилянській академії.
6. Українська неориторика Любові на духовно-моральних засадах християнської етики.
Література: 1,5,6,7,12,13,24,24,26,27,28,29,42,43,44,45,56, 57, 67, 68.

Практичне заняття № 2-3

Тема 2-3. Закони класичної риторики (Риторичний канон).....4 год.

Мета: розкрити риторичний канон та проаналізувати основні закони риторики.

Питання для обговорення:

1. Риторичний канон. Риторична формула: закони управління мислиннево-мовленнєвою діяльністю. Сутність і зміст риторичних законів як системи. Основні етапи підготовки виступу юриста.
2. Інвенція. Типи підготовки до промови. Концептуальний закон. Стратегічний закон. Тактичний закон. Завдання та надзавдання.
3. Диспозиція. Архітектоніка промови: вступ, нарація (виклад), розробка (аргументація), заключна частина) виступу.
4. Закон моделювання аудиторії. Характеристика та ознаки аудиторії. Активізація мисленнєвої та почуттєво-емоційної діяльності аудиторії.
5. Стратегія оратора, її структура. Тактика оратора: принципи. Способи, прийоми.
6. Елокуція. Способи мовленнєвого впливу: прямі і непрямі. Мовленнєвий закон. Техніка мовлення. Поради ораторам. Робота над готовим текстом. Репетиція промови. Співвідношення виступу та імпровізації.
8. Акція. Контакт між оратором і аудиторією. Ораторський шок. Стреси й стресори оратора. Закон ефективної комунікації. Невербальна комунікація.
Література: 1,2,3,8,9,10,11,18,19,20,21,28,29,38,39,40,41,42,43,44,45,51, 52, 58, 59, 60, 61.

Практичне заняття № 4

Тема 4. Дебати: теоретичні основи, функціональні ролі в дебатах. Управління очікуваними результатами дебатів.....2 год.

Мета: розкрити сутність та техніку дебатів, функціональні ролі та управління очікуваними результатами дебатів.

Питання для обговорення:

1. Визначення дебатів. Принципи дебатів. Ключові ознаки дебатів. Функції дебатів Невіддільні складники дебатів. Дебати як форма роботи у соціальних конфліктах.
2. Відмінність дебатів від суперечки: фокус, мета, відкритість і готовність до змін.
3. Суть, зміст, структура судових дебатів. Характеристика судової аудиторії. Характеристика груп учасників процесу.
4. Етапи підготовки оратора до виступів у судових дебатах: досудовий; під час судового слідства; кінцевий (завершальний).
5. Дійові особи в дебатах. Функціональні ролі у дебатах:
 - 5.1 роль організатора;
 - 5.2 роль аналітика;
 - 5.3 роль фасилітатора;
 - 5.4 роль мультиплікатора.
6. Результати дебатів. Види результатів залежно від рівня дебатів. Результати та очікування.
Література: 3,4,6,7,8,9,14,15,16,17,24,26,27,29,30,39,40,41,45,46,56, 58, 59, 60, 67.

Практичне заняття № 5-6

Тема 5-6. Ділове красномовство юриста. Техніка переговорного процесу.....4 год.

Мета: охарактеризувати ділове красномовство, висвітлити психологічні складові спілкування, техніку, основні методи та особливості переговорного процесу

Питання для обговорення:

1. Сутність переговорів та їх функції. Загальний огляд етапів переговорного процесу.
2. Підготовка до початку переговорів. Ведення переговорів. Види і принципи ділового красномовства юриста. Виступи на правову тематику. Ділові переговори і нарада.
3. Десять найважливіших рис ведення ділової бесіди: комунікативні; особистісні. Принципи промови юриста: основні (загальні); спеціальні (особливі).
4. Формування емоційного враження та його основні компоненти. Зовнішність, одяг, постава та емоційний стан.
5. Поведінка людини на переговорах (шість правил формування атракції Д. Карнегі).
6. Позиційна стратегія ведення переговорів.
7. Принципові переговори або переговори без поразки. Комбінація переговорних стратегій та «парадокс співробітництва». Посередництво на переговорах.
8. Тактичні прийоми та маніпуляції при веденні переговорів.
9. Коректні тактики. Маніпулятивні тактики.
10. Ведення переговорів з важкими людьми «Як перебороти «Ні»?». Методи переговорів із сильнішим партнером. Особливості переговорів із чиновниками. Національні особливості переговорів.

Література: 3,4,6,7,8,9,14,15,16,17,24,26,27,29,30,39,40,41,45,46,56, 58, 59, 60.

Змістовий модуль 2. Судове красномовство правника. Теми 7-14.

Практичне заняття № 7-8

Тема 7-8. Судова промова – серцевина судових дебатів: практичні аспекти. Судові дебати: підготовка, техніка, культура та етика судових дебатів.....4 год.

Мета: розкрити особливості судового мовлення

Питання для обговорення:

1. Законодавчі та правові засади здійснення промов у суді. Види судових промов. Засади і функції судової промови. Вимоги до підготовки судової промови.
2. Етапи та структура підготовки.
3. Збирання матеріалів та аналіз.
4. Систематизація матеріалів. Вимоги до систематизації матеріалів (основні критерії). Синтез інформації (матеріалів). Подача матеріалів – засіб максимально об'єктивного відображення картини злочину.
5. Письмова підготовка промови. Тези промови. Вимоги до складання тез. Аргументація та міркування. Визначення ключових моментів промови. Мовна комунікація у формі запитань-відповідей. Класифікація запитань. Види відповідей. Запитання-відповіді у процесі судочинства.
6. Судові дебати.

7. Функції судових дебатів.

Література: 1,2,3,8,9,10,11,18,19,20,21,28,29,38,39,42,43,44,45,51, 52, 58, 59, 60, 61, 68.

Практичне заняття № 9

Тема 9. Доказ (доведення) у публічному виступі. Мистецтво доведення у змагальному судовому процесі.....2 год.

Мета: розкрити мистецтво доведення у змагальному судовому процесі; висвітлити принципи, прийоми та види полеміки як форми ораторського мистецтва; охарактеризувати види судового допиту та стратегію судового ратора.

Питання для обговорення:

1. Головні формально-логічні закони мислення та публічного виступу.
2. Поняття, структура та основні види доказу (доведення) в публічному виступі.
3. Правила і помилки у висуненні тези, аргументації та демонстрації.
4. Спростування.
5. Доведення як ключовий фактор у судовій практиці: мета, елементи предмету доведення в суді. Класифікація доказів (особисті й речові, обвинувальні й виправдовувальні, первинні і похідні, прямі та непрямі: а) достовірність доказів; б) проблема раціонального й переконливого розподілу доказів у промові).

Література: 3,4,5,6,7,9,10,11,19,20,21,22,23,24,34,35,36,46,47,48,49, 58, 59, 65, 66.

Практичне заняття № 10

Тема 10. Полеміка в діяльності юриста. Роль та значення полеміки в судовому слідстві.

Мета: висвітлити принципи, прийоми та види полеміки як форми ораторського мистецтва; охарактеризувати види судового допиту та стратегію судового ратора.

Питання для обговорення:

1. Полеміка як форма ораторського мистецтва: сутність, особливості, принципи, прийоми, загальні правила.
2. Види полемічних «хитрощів» у полеміці та шляхи їх нейтралізації.
3. Полемічний початок судового допиту. Види судового допиту (основний, повторний, додатковий).
4. Методи проведення допиту (прямий, перехресний, шаховий).
5. Допит обвинуваченого, свідків і потерпілих. Тактика судового допиту.
6. Допит експерта. Особливості допиту експерта в суді.

Література: 3,4,5,6,7,9,10,11,19,20,21,22,23,24,34,35,36,46,47,48,49, 58, 59, 65.

Практичне заняття № 11-12

Тема 11-12. Обвинувальна промова прокурора: підготовка, композиція.....4 год.

Мета: розкрити особливості, складові елементи структури та стратегію підготовки та виголошення обвинувальної промови прокурором.

Питання для обговорення:

1. Зміст і побудова обвинувальної промови.
2. Обвинувальна промова та її структура:
 - 2.1. вступна частина;
 - 2.2. фабула справи (виклад фактичних обставин злочину);
 - 2.3. аналіз та оцінка доказів;
 - 2.4. обґрунтування кваліфікації злочину та характеристика особи підсудного;
 - 2.5. обґрунтування пропозицій про міру покарання, цивільний позов;
 - 2.6. аналіз причин та умов, що сприяли вчиненню злочину;
 - 2.7. заключна частина промови.
3. Репліка прокурора.

Література: 1,2,3,5,7,8,9,10,11,12,18,19,24,24,26,29,30,31,32,36,37,38,43,44,45,51, 59, 60, 61, 62, 66, 68.

Практичне заняття № 13-14

Тема 13-14. Захисна промова адвоката: етапи підготовки, структура виступу.....4 год.

Мета: розкрити особливості, складові елементи структури та стратегію підготовки та виголошення захисної промови адвоката.

Питання для обговорення:

1. Зміст та побудова захисної промови.

2. Структура захисної промови:

2.1. вступна частина промови захисника;

2.2. установлення фактичних обставин справи; аналіз і оцінка доказів;

2.3. обґрунтування кваліфікації злочину;

2.4. характеристика адвокатом особи підсудного;

2.5. заключна частина захисної промови. Репліка адвоката.

3. Роль, значення, місце захисної промови у підготовці та здійсненні судового процесу.

Література: 1,2,3,7,8,9,10,14,15,16,24,26,27,29,33,34,35,39,40,45,46,51, 58, 59, 64, 65, 66, 67,

6. Комплексне практичне індивідуальне завдання (КПЗ) з дисципліни «Ораторське мистецтво»

Комплексне практичне індивідуальне завдання з дисципліни «Ораторське мистецтво» виконується самостійно кожним студентом.

Варіанти КПЗ з дисципліни «Ораторське мистецтво»

КПЗ з курсу «Ораторське мистецтво» розбите на **варіанти**, кожен з яких включає **два завдання**, які:

по-перше, охоплюють найважливіші теоретичні питання *тематичних блоків курсу (тобто, кожне завдання відповідає переліку тем, що передбачені відповідним заліковим модулем. Це в свою чергу забезпечує наскрізний контроль індивідуальної роботи студента на протязі вивчення дисципліни), відповідаючи заліковим модулям (УВАГА! При розкритті теоретичного питання слід викласти: 1) його суть; 2) дати оцінку його розробки у наукових джерелах; 3) висловити свою думку стосовно питання, яке розглядається);*

по-друге, передбачають *творчі практичні завдання з підготовки (за вибором студента) одного з видів судових промов (УВАГА! Судова промова має бути самостійним, творчим завданням, виконаним із дотриманням законів риторики та структури судової промови. Не допускається копіювання судових промов !!!).*

Варіанти комплексних практичних індивідуальних завдань з дисципліни «Публічні дебати та техніка переговорів»

Варіант 1

1. Риторика як система знань і навчальна дисципліна.
2. Підготуйте один з *видів судової промови* (за вибором студента).

Варіант 2

1. Категорії риторики і ораторського мистецтва.
2. Підготуйте один з *видів судової промови* (за вибором студента).

Варіант 3

1. Риторика як феномен культури.
2. Підготуйте один з *видів судової промови* (за вибором студента).

Варіант 4

1. Предмет, завдання і структура курсу «Публічні дебати та техніка переговорів».
2. Підготуйте один з *видів судової промови* (за вибором студента).

(Усі варіанти КПЗ представлені у навчально-методичних матеріалах з дисципліни «Ораторське мистецтво»).

7. Самостійна робота з дисципліни «Ораторське мистецтво»

№ п/п	Тематика	Кількість годин
1.	Риторика як система знань і навчальна дисципліна.	
2.	Предмет, завдання і структура курсу «Ораторське мистецтво».	
3.	Осноположні розділи класичної риторики.	
4.	Риторика як спосіб життя професіонала певної соціальної сфери.	
5.	Актуальність усного публічного переконуючого спілкування для майбутнього фахівця.	
6.	Видатні ритори античної Греції (Перикл, Сократ, Лісій, Горгій).	
7.	Внесок Атістотеля у систематизацію риторичних знань античності.	
8.	Ораторство Цицерона.	
9.	Виникнення і характерні риси вітчизняної риторики.	
10.	Риторика в Кисво-Могилянській академії.	
11.	Риторична спадщина Ф.Прокоповича.	
12.	Українське красномовство. Неориторика.	
13.	Становлення християнської гомілетики	
14.	Особливості візантійської риторики.	

15.	Риторика в системі середньовічної освіти.	
16.	Риторика в епоху Нового часу.	
17.	Інвенція як розділ класичної риторики.	
18.	Основні поняття і закони диспозиції.	
19.	Елокуція – засоби виразності ораторської промови..	
20.	Образ оратора. Образ аудиторії.	
21.	Шляхи подолання опору аудиторії. Вимоги до виступу.	
22.	Основні роди, види і жанри красномовства.	
23.	Академічне красномовство.	
24.	Політичне красномовство.	
25.	Дипломатичне красномовство.	
26.	Похвальне (епідейктичне) красномовство.	
27.	Діалогічне красномовство. Еристика (дебати, полеміка, диспут).	
28.	Гомілетика. Жанри релігійних промов та їх специфіка.	
29.	Етапи підготовки судової промови.	
30.	План захисту адвоката	
31.	Тези судової промови: побудова, складові, технічні рекомендації.	
32.	Обвинувальна промова прокурора: план, структура, ключові питання.	
33.	Вступна частина обвинувальної промови.	
34.	Обвинувальна промова: способи і прийоми побудови.	
35.	Заключна частина промови державного обвинувача.	
36.	Репліка прокурора: зміст і правила проголошення.	
37.	Захисна промова адвоката: суть, зміст (факти і оціночні міркування). Структура захисної промови.	
38.	Вступна частина захисної промови: способи і прийоми	
39.	Заключна частина промови адвоката.	
40.	Репліка адвоката.	
41.	Альтернатива в судовій промові адвоката.	
42.	Культура мислення оратора.	
43.	Ораторська майстерність промовця.	
44.	Мовна майстерність оратора.	
45.	Канали впливу ритора на судову аудиторію.	
46.	Моральні витоки судочинства. Етика судової риторики.	
47.	Етика судового рішення.	
48.	Морально – етичні та естетичні вимоги до судового ритора та промови.	
49.	Професійно – особисті якості прокурора та адвоката.	
50.	Ораторське мистецтво в підготовці правника: роль та значення.	
	Разом	83 год.
8. Тренінг з дисципліни		
Порядок проведення і тематика тренінгу з дисципліни «Ораторське мистецтво»		
<p>Тренінг є незамінним елементом системи навчання й розвитку в будь-якому навчальному закладі. Тренінг – це насамперед навчання, що опирається на досвід людини, а також допускає, що присутні на тренінгу люди, окрім отримання нової інформації, мають можливість відразу використати її на практиці, виробляючи нові навички.</p> <p>Мета проведення навчального тренінгу:</p> <p>1) інформування (про певні явища) та набуття учасниками тренінгу нових професійних навичок та умінь; 2) формування навичок співпраці, засад толерантності шляхом визначення межі власної терпимості та поваги до прав і свобод інших людей; 3) формування навичок логічного мислення, аналізу, вибору і презентації інформації та проблематики; 4) зміна стереотипів, поглядів на проблему, процес навчання, аби усвідомити його переваги та зрозуміти, що він може надавати наснагу та задоволення; 5) підвищення здатності учасників</p>		

	<p>щодо позитивного ставлення до себе, так і життя; б) пошук ефективних шляхів розв'язання поставлених проблем завдяки об'єднанню зусиль учасників в тренінговій групі; розвиток асертивної поведінки. <i>Рекомендований порядок підготовки студента до тренінгу семінару:</i> а) самостійне опрацювання відповідних розділів навчальної літератури; б) участь в колоквиумі та дискусії в рамках аудиторного проведення тренінгу.</p> <p><i>Тренінг проводиться наприкінці семестру на окремому занятті.</i> За підсумками тренінгу викладач робить підсумок про рівень засвоєння студентами матеріалу тем дисципліни, винесених на самостійне опрацювання.</p> <p><i>По-перше</i>, магістральною метою курсу «Судова риторика та техніка дебатів» є оволодіння студентами мистецтвом судоговоріння, а це передбачає ефективну підготовку, складання і виголошення судових промов.</p> <p><i>По-друге</i>, враховуючи мету та завдання курсу «<i>Ораторське мистецтво</i>», студентам запропоновано <i>два блоки завдань</i> на тренінги: 1) виступ студента із судовою промовою (студент самостійно обирає вид судової промови); 2) участь в навчальних іграх «<i>Адвокати і прокурори</i>», «<i>Судові дебати</i>», «<i>Судова промова</i>», «<i>Допитливі і кмітливі</i>» (методика їх організації і проведення детально представлена в ЕНММ з курсу «Ораторське мистецтво»).</p>	
	Всього	8 год.

9. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «Ораторське мистецтво» використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- стандартизовані тести;
- поточне опитування;
- залікове модульне тестування та опитування;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- оцінювання результатів КППЗ;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- есе;
- ректорська контрольна робота;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

10. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Ораторське мистецтво» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Заліковий модуль 1	Заліковий модуль 2	Заліковий модуль 3
30%	40%	30%
Усне опитування під час заняття (6 тем по 5 б. = 30 б.) 2. Письмова робота = 70 б.	1. Усне опитування під час заняття (12 тем по 5 балів = 60 б.) 2. Письмова робота = 40 б.	1. Написання КППЗ на основі сформованих індивідуальних завдань = 50 б. 2. Захист КППЗ = 30 б. 3. Активна участь у тренінгах, презентації та самопрезентації = 20 б.

Шкала оцінювання:

За шкалою Університету	За національною шкалою	За шкалою ECES
90-100	відмінно	A (відмінно)
85-89	добре	B (дуже добре)
75-84		C (добре)
65-74	задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35-59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1-34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№	Найменування	Номер теми
1.	Мультимедійний проектор Epson EB-S05.	1-14
2.	Прикладне програмне забезпечення загального призначення (засоби Microsoft Office).	1-14

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

з дисципліни «Ораторське мистецтво»

1. Абрамович С. Д., Чикарькова М. Ю. *Риторика*. Львів: Світ, 2001. 240 с.
2. Александров Д. О., Кондратьев Я. Ю. *Психологічне забезпечення переговорної діяльності. Частина III. Навч.-метод. посібн.* Київ: НАВСУ, 2020. 124 с.
3. Білоусова Т.П. *Риторика: навчально-методичний посібник*. Кам'янець-Подільський: О. А. Буйницький, 2016. 252 с.
4. Буханець І. Ю. *Політична риторика: навчальний посібник*. Донецьк: ДонНУ, 2011. 251 с.
5. Бабич Н. Д. *Основи культури мовлення*. Львів: Світ, 1990. 232 с.
6. Вандишев В. М. *Риторика: екскурс в історію вчень і понять*. Київ, 2003.
7. Вандишев В.М. *Риторика і софістика в історико-філософському дискурсі: монографія*. Суми: Сумський державний університет, 2016. 151 с.
8. Гасвий В. Ф. *Промова прокурора в судових дебатах: лекція*. Київ: Національна академія прокуратури України, 2013. 32 с.
9. Гірник А. *Як досягти успіху в переговорах*. Хмельницький, 2018. 125 с.
10. Гриценко Т. Б. *Риторика: Навчальний посібник*. Київ: НАУ, 2016. 186..
11. Гончарова О. М. *Античне красномовство як феномен європейської культури: монографія*. Київ: НАККІМ, 2019. 415 с.
12. Георгізова І. Л. *Навчально-методичні рекомендації до семінарських занять та завдання для самостійної роботи студентів з курсу «Судова риторика»*. Черкаси: Черкаський національний університет, 2021. 36 с.
13. *Ефективність публічних дебатів та переговорів*. URL: <https://pdp.nacs.gov.ua/courses/efektyvnist-publichnykh-debativ-ta-perehovoriv>.
14. *Дебати: Навч. посіб.* Метод. реком. щодо ведення дебатів. Київ: А.П.Н., 2017. 102 с.
15. Дадерко Л. Культура і стиль обвинувальної промови прокурора. *Право України*. 2000. № 11. С. 46-50.
16. Дадерко Л. Зміст і структура обвинувальної промови прокурора. *Право України*. 2002. № 12. С. 45-49.
17. Єлісовенко Ю. П. *Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навчальний посібник*. Київ: Атіка, 2018. 202 с.
18. Колотілова Н. А. *Риторика*. Навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2007. 231 с.
19. Козьяков І. Морально-етичні засади судової промови прокурора. *Науковий часопис академії прокуратури України*. 2017. № 2. С. 94-101.
20. Каньоса П. С. *Риторика: навчальний посібник*. Кам'янець-Подільськ: Д. Г. Зволейко, 2011. 207 с.
21. Кацавець Р. С. Культура судової промови державного обвинувача. *Юриспруденція теорія і практика*. 2010. № 3. С. 46-54.
22. Канарська М. *Тактика ведення ділових переговорів: від протистояння до співпраці*. URL: <http://www.ukrpersonal.com.ua>.
23. *Конфлікти у публічній політиці та управлінні : навч. посіб. / авт. кол. : С. О. Телешун, С. В. Ситник ; за заг. ред. С. О. Телешуна, д. політ. н., проф. Київ : НАДУ, 2012. 112 с.*
24. Каменков В. Судові дебати і репліки при закінченні (поновленні) розгляду справи. *Право України*. 2011. № 6. С. 57-61.
25. Кравець Л. В. Риторика як класична основа системи освіти європейських народів. *Рідні джерела*. 2000 № 4. С. 123-129.
26. Куньч З. Й. *Українська риторика: історія становлення і розвитку: навчальний посібник*. Львів: В-во «Львівська політехніка», 2011. 247 с.
27. Малоожон О. І. Судове красномовство: навички оратора. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1. С. 19-22.
28. Мацько Л. І., Мацько О. М. *Риторика: Навч. посіб.* 2-ге вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 311 с.
29. *Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни “Тренінг організації ведення переговорів” для студентів спеціальності 7.040201 “Соціологія” / Редькіна Г.М. Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2006 р. 41 с.*

30. Медвідь А. М., Медвідь Ф. М. *Ораторське мистецтво правників: Навчальний посібник*. Київ: Міленіум, 2005. 336 с.
31. Молдован В. *Судова риторика*. Київ: Кондор, 2005. 218 с.
32. Молдован В., Кошавець Р. *Юридичний практикум: кримінальний процес, судова риторика*. Навч. посібн. К.: ЦУЛ, 2008. 158 с.
33. Олійник О., Молдаван В. *Юридична риторика. Теорія і практика*. Навч. посіб. Київ: Кондор, 2009.
34. Олійник О. Б. *Прокурорська риторика: Підручник*. Київ: Алеути, 2008. 304 с.
35. Олійник О. *Правова риторика: Навч. посіб.* Київ: Кондор, 2010. 66 с.
36. Олійник О. Б. *Ораторське мистецтво юриста: теорія і практика: навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл.* Київ: Кондор, 2010. 210 с.
37. Олійник О. Б. *Мистецтво судових дебатів: навч. посіб.* Київ: Кондор, 2010. 258 с.
38. Олійник О. *Риторика*. Навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Кондор, 2019. 170 с.
39. Олійник О. Б. *Юридична риторика: теорія і практика: навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл.* К.: Кондор, 2009. 216 с.
40. Олійник О. Б. *Основи ораторського мистецтва: навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл.* Київ: Кондор, 2010. 182 с.
41. Олійник О. Б. *Сучасна ділова риторика: навч. посіб.* Київ: Кондор, 2010. 166 с.
68. Олійник О. Місце і роль юридичної риторики в реалізації демократичного принципу змагальності сторін в судовому процесі. *Віче*. 2011. № 2. С. 113-121.
42. Олійник О. Прокурорська риторика: різновиди та структура. *Юриспруденція: теорія і практика*. 2008. № 7. С. 211-222.
43. Олійник О. Становлення юридичної риторики як теоретико-прикладної спеціально-юридичної науки. *Часопис Київського ун-ту права*. 2010. № 3. С. 45-53.
44. Олійник О. Вербальний стиль мовлення прокурора – «золоте правило» спілкування з аудиторією. *Вісник прокуратури*. 2019. № 12. С. 134-142.
45. Олійник О. Розвиток юридичної риторики від епохи просвітництва до нашого часу. *Юридична Україна*. 2010. № 10. С. 67-78.
46. *Ораторське мистецтво: підручник*. За ред. М. П. Требіна і Г. П. Клімова. Харків: Право, 2013. 208 с.
47. Олійник О. Риторика прокурора у судових дебатах. Обвинувальна промова. *Юриспруденція: теорія і практика*. 2016. № 5. С. 134-141.
48. Олійник О. Місце юридичної риторики у колі гуманітарних наук, їх взаємозв'язок та взаємодія. *Право України*. 2010. № 9. С. 97-106.
49. Олійник О. Юридична риторика як теоретична і прикладна наука: реалії та перспективи розвитку. *Право України*. 2010. № 11. С. 78-84.
50. Олійник О. Специфіка юридичної риторики адвоката як професійного учасника судового процесу. *Юридична Україна*. 2010. № 9. С. 103-112.
51. Рогожкин О. В. *Риторика: загальна, судова, оперативна: підручник для студ. і курс. юрид. фак-тів*. Донецьк: Донецький юридичний інститут МВС України, 2012. 298 с.
52. *Риторика: теоретичні та практичні аспекти комунікації: монографія* / [редакційна колегія: В.М. Вандишев, Я.З. Ліханський, О.С. Переломова; відповідальний редактор В.М. Вандишев]. Суми: Сумський державний університет, 2021. 110 с.
53. Сагач Г. М. *Божий світ і ми: «красномовство» у термінах і поняттях*. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. 298 с.
54. Сагач Г. М. *Словник основних термінів та понять: [Навч. посіб.]*. Київ: МАУП, 2018. 280 с.
55. Сокіл Б. *Риторика: Збірник тестових завдань*. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 208 с.
56. Сковронський Д. М. Римський період становлення судової риторики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 30-32.
57. Сковронський Д. М. Роль християнства в розвитку судової риторики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Серія. Право. Вип. 49. Т. 1. С. 45-49.
58. Сковронська І. Етос, логос, пафос як базові модуси судової риторики античних часів. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2018. № 1. С. 29-32.
59. Сухонос В. В. Промови у кримінальному судочинстві, їх форма і зміст. *Правовий вісник УАБС*. 2011. № 2(5). С. 115-119.

60. Teleshun S. Regionalism in Ukraine and its Role in the Ukrainian Politics / I. S. Khmelko, E. Semenova, S. Teleshun, A. Titarenko. *Journal of East European and Asian Studies*. 2011. Vol. 2. № 1 (February). SPECIAL ISSUE: Democratic Institutionalism. P. 93–108.
61. Teleshun S.A., Reiterovich I.V. The Role of Transitive Societies in the Global Elite Evolution: Experience of the Post-Soviet Countries / S.A. Teleshun, I.V. Reiterovich. VIII international Antiterrorism Forum "Xenophobia – virus of extremism and terrorism". Bratislava: Polycraficke centrum, 2014. 288 p. P. 246–253.
62. *Тренінг організації ведення переговорів: Консп. лекцій* / Укл.: С.С. Яремчук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. 108 с.
63. Ухач В. З. *Судова риторика. Навч. - метод. мат-ли для студ.* Тернопіль: Вектор, 2013. 140 с.
64. Ухач В. З. *Судова риторика (опорні конспекти лекцій)*. Навчальний посібник для студ. вищих навч. закл. Тернопіль: Вектор, 2011. 114 с.
65. Флемінг П. Р. *Успішне ведення переговорів*. Київ, 2000. 96 с.
66. Хміль Ф. І. *Ділове спілкування: Навчальний посібник*. Київ: Академвидав, 2004. 280 с.
67. Яновська О. Г. *Адвокатура та судова риторика*. Київ: КНЕУ, 2008. 156 с.
68. Ясинюк М. М. *Судові дебати: право, психологія, риторика: монографія*. Київ: Алеута, 2014. 156 с.